

УДК:[005.412:005.336.1] : 338. 432 (477)

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-286-5-51

ЛОПУШИНСЬКА О. В.
Полтавська державна аграрна академія

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Реалізація сучасними суб'єктами господарювання концепції сталого розвитку зумовлює актуальність досліджень в напрямку оптимального використання ресурсів та їх збереження. Більшість вітчизняних агропродовольчих підприємств характеризується відсутністю чіткої стратегії ресурсозбереження та сформованої системи управління ресурсозберігаючим розвитком. Основною метою статті є характеристика системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України та надання рекомендацій щодо удосконалення організаційно-кадрового та інформаційного забезпечення, що стосуються даного напрямку розвитку суб'єкту господарювання. В ході дослідження виявлено, що система менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери містить в собі суб'єкт та об'єкт управління, які постійно взаємодіють між собою. Результатом процесів, пов'язаних з виробничою та управлінською діяльністю, є те, що всі наявні та залучені ресурси підприємства трансформуються в фінансовий результат діяльності підприємства у вигляді прибутку або збитку, готову продукцію та послуги або знання та інформацію, які можна використовувати в майбутній діяльності суб'єкта господарювання. Система менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери передбачає управління об'єктами ресурсного потенціалу. В статті розглянуті основні елементи системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств в залежності від розміру суб'єкту господарювання, визначені форми звітності, які містять інформацію про використання природних та матеріальних ресурсів. Визначено, що для формування ефективної системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку на підприємствах агропродовольчої сфери України необхідно враховувати не тільки наявність системи управління, але і організаційної підтримки, фінансування, мотиваційних програм ресурсозбереження. З метою удосконалення організаційно-кадрового забезпечення менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери було запропоновано створення проектної групи з ресурсозбереження, що є більш ефективним і універсальним, ніж введення в організаційну структуру управління посад у вигляді менеджера з ресурсозбереження. Для формування ефективної системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємства важливо здійснити якісну її оцінку та з метою прийняття ефективних управлінських рішень спрогнозувати первинні і інтегральні показники показники.

Ключові слова: система управління, ресурсозбереження, ресурсозберігаючий розвиток, ресурсний потенціал, менеджмент ресурсозберігаючого розвитку, агропродовольчі підприємства, сталий розвиток.

LOPUSHYNSKA O. V.
Poltava State Agrarian Academy

MAIN PROBLEMS OF FORMATION OF THE RESOURCE-SAVING DEVELOPMENT MANAGEMENT SYSTEM OF AGRI-FOOD ENTERPRISES AND THEIR WAYS SOLUTION

The implementation of the concept of sustainable development by modern business entities determines the relevance of research in the direction of optimal use of resources and their conservation. Most domestic agri-food enterprises are characterized by the lack of a clear strategy for resource conservation and a well-established system for managing resource-saving development. The main purpose of the article is to characterize the management system of resource-saving development of agri-food enterprises of Ukraine and provide recommendations for improving the organizational, personnel and information support related to this area of development of the business entity. The study revealed that the management system of resource-saving development of agri-food enterprises includes a subject and an object of management, which constantly interact with each other. The result of processes related to production and management activities is that all available and attracted resources of the enterprise are transformed into the financial result of the enterprise in the form of profit or loss, finished products and services or knowledge and information that can be used in future activities. object of management. The management system of resource-saving development of agro-food enterprises provides for the management of resource potential objects. The article considers the main elements of the management system of resource-saving development of enterprises depending on the size of the business entity, identifies reporting forms that contain information about the use of natural and material resources. It is determined that for the formation of an effective management system of resource-saving development at the enterprises of agro-food sphere of Ukraine it is necessary to take into account not only the availability of management system, but also organizational support, financing, motivational programs of resource saving. In order to improve the organizational and personnel support of management of resource-saving development of agri-food enterprises, it was proposed to create a project group on resource conservation, which is more effective and universal than the introduction of organizational structure of positions in the form of resource conservation manager. To form an effective management system for resource-saving development of the enterprise, it is important to make a qualitative assessment and to make effective management decisions to predict the primary and integrated indicators.

Key words: management system, resource saving, resource saving development, resource potential, management of resource saving development, agro - food enterprises, sustainable development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реалізація суб'єктами господарювання та економікою в цілому концепції сталого розвитку зумовлює актуальність досліджень в галузі оптимального використання ресурсів та їх

збереження. Необхідність переходу до ресурсозберігаючої моделі діяльності підприємств агропродовольчої сфери викликана обмеженням природних та енергетичних ресурсів, глобалізаційними процесами в економіці, які привели до появи серйозних конкурентів на внутрішньому ринку в тому числі. Не дивлячись на актуальну проблему ресурсозбереження, яка стоїть перед вітчизняними підприємствами агропродовольчої сфери, керівництво суб'єктів господарювання не приділяє достатньо уваги цим питанням. Більшість підприємств характеризується відсутністю чіткої стратегії ресурсозбереження та сформованої системи управління ресурсозберігаючим розвитком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах мінливого зовнішнього середовища та конкурентної боротьби на ринку агропродовольчої продукції питання збільшення ефективності використання ресурсів підприємства набувають особливої актуальності. Питанням управління ресурсним потенціалом, менеджментом ресурсозбереження та ресурсозберігаючого розвитку підприємств присвятили досліджені вітчизняні та закордонні науковці, такі як: Герасимчук Н. [1], Федірець О. [8], Маркіна І. [5], Потапюк І. [3], Штулер І. [1], Мазур О. [4], Вдовенко Н. [2], Попик П., Хижняк Ю., Покас Л., Артеменко Л. та інші. У своїх працях вчені звертають увагу переважно на необхідність раціонального використання природних, енергетичних та матеріальних ресурсів, при цьому питанням збереження людських, фінансових, нематеріальних, інформаційних та часових ресурсів приділяється вкрай поверхневе значення.

Серед наукової спільноти в сфері менеджменту на даний час не існує єдиної думки щодо особливостей формування системи управління ресурсозберігаючим розвитком підприємств агропродовольчої сфери та шляхів вирішення проблем, пов'язаних з організаційно-кадровим забезпеченням та мотивацією ресурсозберігаючої поведінки персоналу. Потребує актуалізації і інформаційно-аналітичне забезпечення цього напрямку діяльності агропродовольчих підприємств.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є характеристика системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України та надання рекомендацій щодо удосконалення організаційно-кадрового та інформаційного забезпечення, що стосуються даного напрямку розвитку суб'єкту господарювання.

Основні результати дослідження. В загальному розумінні система менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємства являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, що функціонують у часі як єдине ціле задля збільшення ефективності використання ресурсів підприємства і всієї діяльності суб'єкта господарювання в цілому [7]. Система менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери містить в собі суб'єкт (апарат управління) та об'єкт (операційна система), які постійно взаємодіють між собою (рис. 1).

Рис. 1. Система менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери [авторська розробка]

Результатом процесів, пов'язаних з виробничою та управлінською діяльністю, є те, що всі наявні та залучені ресурси підприємства трансформуються в фінансовий результат діяльності підприємства у вигляді прибутку або збитку, готову продукцію та послуги або знання та інформацію, які можна використовувати в майбутній діяльності суб'єкта господарювання.

Система менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери передбачає управління об'єктами ресурсного потенціалу, що представлені на рис. 2. Ресурсозберігаючий розвиток передбачає вектор управлінського впливу саме на ресурсний потенціал підприємств агропродовольчої сфери з урахуванням факторів мінливого зовнішнього середовища.

Рис. 2. Основні об'єкти ресурсного потенціалу підприємства агропродовольчої сфери [побудовано автором]

Одним із важливих умов функціонування системи ресурсозберігаючого розвитку на підприємстві є наявність її організаційно-управлінського забезпечення [1; 4]. Середні та великі підприємства агропродовольчої сфери України мають сформований апарат управління, який спрямовує свою діяльність в тому числі і на процеси ресурсозбереження та ресурсозберігаючого розвитку. Малі підприємства не мають таких організаційних і фінансових можливостей, як більш крупні підприємства, проте намагаються також приділяти увагу ресурсозбереженню та ресурсозберігаючому розвитку. Ці функції, як правило, закріплені за головними інженерами та головними технологами.

Проте наявність тільки апарату управління ресурсозберігаючим розвитком підприємства недостатньо для ефективної діяльності в цьому напрямку. Необхідно сформуванню такої системи менеджменту, яка буде відповідати принципам системного підходу та орієнтуватися на сталий розвиток. Велике значення для ефективного менеджменту ресурсозберігаючого розвитку агропродовольчих підприємств має наявність відповідальних осіб та документаційного забезпечення цієї системи (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери [авторська розробка]

Елемент системи управління	Розмір підприємства		
	мале підприємство	середнє підприємство	велике підприємство
Суб'єкт управління	Керівник підприємств		
Апарат управління (департамент)	–	–/+	+
Автоматизовані системи управління	відсутні	–/+	+
Посадова особа, яка займається питаннями ресурсозбереження та ресурсозберігаючого розвитку	відсутня	відсутня	–/+
Документаційне забезпечення	відсутнє	–/+ (в окремих випадках ведеться офіційна звітність)	всі процеси мають документаційне підтвердження
Політика ресурсозбереження	–	–/+	+(оформлюється в окремий документ)

Для всіх підприємств агропродовольчої сфери існують уніфіковані форми звітності щодо використання окремих видів ресурсів. Така звітність є важливою для ефективного використання переважно природних, енергетичних та матеріальних ресурсів. До таких форм відносять: 4-сг «Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай» (річна), № 37-сг «Звіт про збирання врожаю сільськогосподарських культур» (місячна), 9-сг «Звіт про використання добрив і пестицидів» (річна), № 50-сг «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» (річна), № 29-сг «Звіт про площі та валові збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду» (річна), № 24 «Звіт про виробництво продукції тваринництва, кількість сільськогосподарських тварин і забезпеченість їх кормами» (річна), № 21-заг «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства» (річна, місячна), № 1-зерно «Звіт про надходження культур зернових і зернобобових та олійних на перероблення та зберігання» (місячна), № 2-ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві» (річна), № 10-мех «Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах» (річна) тощо [6].

Для формування ефективної системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку на підприємствах агропродовольчої сфери України необхідно враховувати не тільки наявність системи управління, але і організаційної підтримки, фінансування, мотиваційних програм ресурсозбереження (рис. 3).

Рис. 3 Основні елементи системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України [авторська розробка]

Одним із важливих результатів формування менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України є формування культури ресурсозбереження, що забезпечить сталий розвиток не тільки суб'єкту господарювання, але і суспільства в цілому.

Під час формування системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку агропродовольчих підприємств важливо приділити увагу питанням організаційних відносин, які формуються в процесі функціонування та розвитку підприємства. При цьому необхідно враховувати розмір та обсяг фінансових можливостей підприємства. Для цього доцільно використати проектний підхід до організації формування менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери України, який надасть можливість враховувати сучасні тенденції та обсяг їх фінансування. Сьогодні вкрай важливим є формування гнучкої та дієздатної системи, що можливо досягти за рахунок використання методу командування.

В умовах мінливого зовнішнього середовища та конкурентної боротьби на сучасних підприємствах агропродовольчої сфери сформувалися передумови для використання розвитку саме проектного підходу [5]. Впровадження проектною групою на підприємствах агропродовольчої сфери України, а не створення посади менеджера з ресурсозбереження, обумовлено низкою особливостей менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств, які важливо враховувати при вирішенні питань організаційного забезпечення. Проектна група з ресурсозбереження є більш гнучкою і результативною, оскільки до її складу будуть залучатися не тільки керівники, але і провідні фахівці. Це допоможе розширити спектр впливу заходів із ресурсозбереження та створить передумови для формування ресурсозберігаючої поведінки всіх категорій персоналу. Переваги участі проектною групою з ресурсозбереження відображені на рис. 4.

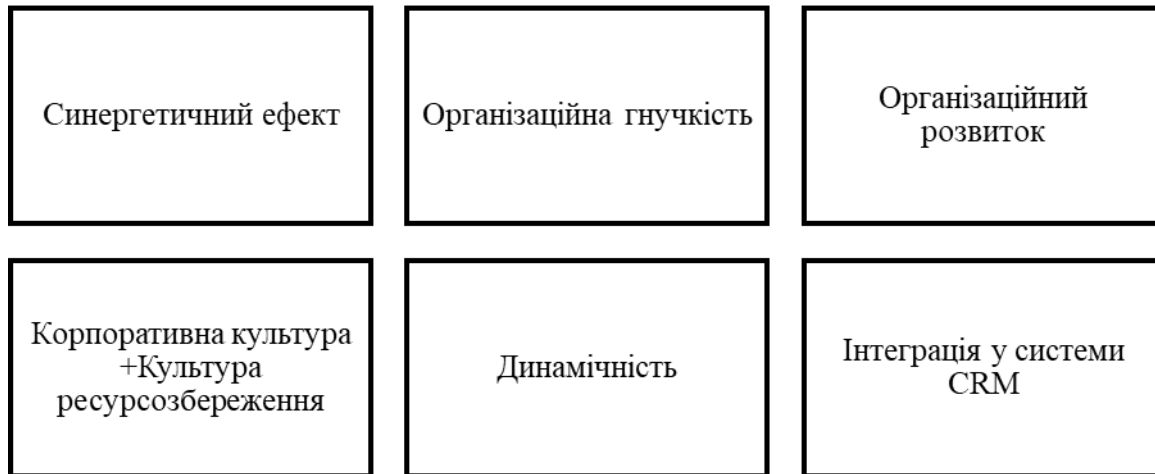

Рис. 4. Переваги участі проектної групи із ресурсозбереження в процесі менеджменту підприємства агропродовольчої сфери України [авторська розробка]

Важливим етапом формування системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери є проведення оцінки його ефективності. Для прийняття ефективних управлінських рішень щодо менеджменту ресурсозберігаючого розвитку агропродовольчих підприємств важливо володіти інформацією не тільки про поточний стан первинних і інтегральних показників, але і про прогнозоване їх значення. З цією метою доцільно використовувати моделі та методи прогнозування.

Для оцінювання імовірного стану показника ефективності менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери на наступний рік необхідно здійснити прогноз показників, які будуть визначати цей стан, тобто показників із множини $X = \left\{ \left\{ x_{ij} \right\}_{j=1}^{m_i} \right\}_{i=1}^5$.

Висновки. Підприємства агропродовольчої сфери України мають особливе значення для економіки країни, оскільки забезпечують продовольчу безпеку держави і є ключовими для забезпечення життєдіяльності суспільства. В умовах обмеженої кількості ресурсів, зростання екологічних проблем, посилення конкурентної боротьби важливим стає здатність підприємства забезпечити формування системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку, метою якої є збільшення ефективності використання всіх видів ресурсів та сталий розвиток. Суб'єкт і об'єкт управління, які постійно взаємодіють між собою, утворюють систему менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємств агропродовольчої сфери. Ресурсозберігаючий розвиток передбачає управлінський вплив на ресурсний потенціал підприємства, який являє собою сукупність всіх видів ресурсів суб'єкту господарювання. Організаційно-управлінське забезпечення вкрай важливо для формування ефективної системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку. Одним із способів його удосконалення є створення проектної групи з ресурсозбереження, що є більш ефективним і універсальним, ніж введення в організаційну структуру управління посад у вигляді менеджера з ресурсозбереження. Для формування ефективної системи менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємства важливо здійснити якісну її оцінку та з метою прийняття ефективних управлінських рішень спрогнозувати первинні і інтегральні показники показники. Велику роль в процесі менеджменту ресурсозберігаючого розвитку підприємства відіграє система мотивації персоналу і заохочення до ресурсозберігаючої поведінки. Саме цей аспект управлінської діяльності підприємств агропродовольчої сфери України та стане предметом наших подальших досліджень.

Література

1. Герасимчук Н.А., Герасимчук Ю. А., Попик П. С., Штулер І. Ю., Лісун Я. В. Результат впровадження системи ресурсозбереження в АПК. *Technology audit and production reserves*. 2018. №2/4 (40). С. 13–20.
2. Вдовенко Н. М., Хижняк Ю. А. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства. *ScienceRise*. 2015. № 2 (3). С. 20–25.
3. Воронько-Невіднича Т. В., Покас Л. Ю., Потапюк І. П. Аспекти реалізації системи управління соціальною відповідальністю в аграрному секторі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 20. С. 102–107.
4. Мазур О. В., Артеменко Л. П. Міжнародний бенчмаркінг стратегій ресурсозбереження промислових підприємств. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск 6. С.178–182.
5. Маркіна І. А., Варахсіна О. В. Ключові аспекти формування конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Харків: ХНТУСГ, 2018. Вип. 193. С. 47–56.

6. Статистика сільського господарства. URL: <https://buhgalter911.com/uk/blanki/statistika/statistika-selskogo-hozyaystva/>
7. Lopushinska O. Characteristics of elements of the system of management of the enterprise resource conservation development. Management of the 21st century : globalization challenges: collective monograph / in edition I. Markina. Nemoros s.r.o., Prague, 2018. P. 249–255.
8. Markina Iryna, Fedirets Oleg, Sazonova Tetiana, Kovalenko Maryna, Ostashova Valeriia. Formation of Energy Efficient Strategy of Enterprise Management. Journal of Entrepreneurship Education. 2018. Special Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/Formation-of-energy-efficient-strategy-of-enterprise-management-1528-2651-21-S2-247.pdf>

References

1. Herasymchuk N.A., Herasymchuk Yu. A., Popyk P. S., Shtuler I. Yu., Lisun Ya. V. Rezultat vprovadzhennia systemy resursozberezhennia v APK. Technology audit and production reserves. 2018. №2/4 (40). S. 13–20.
2. Vdovenko N. M., Khyzhniak Yu. A. Suchasna paradyhma rehuliuвання розвитку haluzei ahrarnoho sektoru v umovakh hlobalnoho defitsytu prodovolstva. ScienceRise. 2015. № 2 (3). S. 20–25.
3. Voronko-Nevidnycha T. V., Pokas L. Yu., Potapiuk I. P. Aspekty realizatsii systemy upravlinnia sotsialnoiu vidpovidalnistiu v ahrarnomu sektori. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. 2017. № 20. S. 102–107.
4. Mazur O. V., Artemenko L. P. Mizhnarodnyi benchmarkinh stratehii resursozberezhennia promyslovykh pidpryemstv. Ekonomika i suspilstvo. 2016. Vypusk 6. S.178–182.
5. Markina I. A., Varaksina O. V. Kliuchovi aspekty formuvannia konkurentospromozhnosti pidpryemstv ahroprodovolchoi sfery. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva: Ekonomichni nauky. Kharkiv: KhNTUSH, 2018. Vyp. 193. S. 47–56.
6. Statystyka silskoho hospodarstva. URL: <https://buhgalter911.com/uk/blanki/statistika/statistika-selskogo-hozyaystva/>
7. Lopushinska O. Characteristics of elements of the system of management of the enterprise resource conservation development. Management of the 21st century : globalization challenges: collective monograph / in edition I. Markina. Nemoros s.r.o., Prague, 2018. P. 249–255.
8. Markina Iryna, Fedirets Oleg, Sazonova Tetiana, Kovalenko Maryna, Ostashova Valeriia. Formation of Energy Efficient Strategy of Enterprise Management. Journal of Entrepreneurship Education. 2018. Special Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/Formation-of-energy-efficient-strategy-of-enterprise-management-1528-2651-21-S2-247.pdf>

Надійшла / Paper received: 14.10.2020

Надрукована / Paper Printed : 05.11.2020